

**Ayasofya-1 Kebir Cami'nin Fetih Bağlamında Tarihsel,
Kültürel, Mistik Açıdan İncelenmesi ve Güncel Durumuna Dair
Fikir Ayrılıklarının Çözümlemesi**

*Historical, Cultural and Mystical Examination of Hagia Sophia-1
Kebir Mosque in the Conquest Context and Analysis of Differences
of Opinion Regarding Its Current Situation*

Sena Sevim Yavcuşar

Mahmut Sami Ramazanoğlu AIHL 11.Sınıf Öğrencisi

Temmuz/ July 2020

Özet

Bu çalışma güncel bir konu olan Ayasofya-1 Kebir Camii'nin durumunun birçok perspektiften incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Ayasofya-1 Kebir Cami'nin mimarisi, inşası ve jeopolitik konumuna dair bilgiler, yapının tarihsel incelemesi ve okuyucuya en sade haliyle sunulması, kültürel önemi ve dinler açısından önemi; 24 Temmuz 2020'de ibadete açılması konusunda güncel tartışmalar İstanbul'un fethi bağlamında değerlendirilmiş olup makalemizin belli başlı içerikleridir. Yapı hakkında gerekli bilgiler ve argümanlar sunulduktan sonra "Ayasofya neden cami olarak kalmalıdır?" sorusuna yine çeşitli perspektiflerden cevaplar vereceğiz. Makalenin argümanları için birçok kaynağa başvurulup en iyi sonuca ulaşmak için gösterilen çabayı okuyucularımıza sunuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ayasofya, Fatih, cami, mimari, katedral

Abstract

This study is conducted to examine the situation of Hagia Sophia-1 Kebir Mosque, which is a current issue, from many perspectives. Information on the construction of the Ayasofya-1 Kebir Mosque and its geopolitical position and architecture, its historical analysis and presentation to the reader in its simplest form, its cultural importance and importance for religions; current discussions on opening for worship of Muslims on 24 July 2020 are the main contents of our article. After providing the necessary information and arguments about the building, "Why should Hagia Sophia remain as a mosque?" we will give answers to this question from various perspectives . We present to our readers the effort made to reach the best result by referring to many sources for the arguments of the article.

Keywords: Hagiasophia, Fatih, mosque, architecture, cathedral

GİRİŞ

Ayasofya, mimari bakımdan merkezî planı birleştiren kubbeli bazilika tipinde bir yapı olup kubbe geçişi ve taşıyıcı sistem özellikleriyle mimarlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak ele alınır.¹ 380-440 yılları arasında yaşamış olan Kilise tarihi yazarı Sokrates, Ayasofya'nın ilk yapısının 337-361 tarihleri arasında tahtta olan İmparator Konstantios tarafından yaptırıldığını aktarmaktadır. Ayasofya, Bizans dönemi boyunca dikkat çekici bir merkez yapı olmanın dışında pek çok tarihsel olayında sahnelendiği yer olma özelliğindedir.²

İstanbul'un önemli sembollerinden olan Ayasofya, Bizans ve Osmanlı arasındaki münakaşaların sonucunun da önemli bir yerindedir. Sırasıyla Ortodoks katedrali, Katolik katedrali, Ortodoks katedrali, cami, müze, cami olarak hizmete açılmıştır. Şüphesiz yapının bu değişiminde tarihsel olayların seyri çok mühimdir.

Bu değişimlere damgasını vuran olay da İstanbul'un fethi olmuştur. Müslümanların İstanbul'u fetih arzuları çok erken tarihlerde başlamıştır. Hicrî 52, miladî 672 yılında Hz. Muhammed'in mihi mandarı olan Ebu Eyyub el- Ensarî ile başlayan fetih hareketi, ancak onuncusunda yani Fatih Sultan Mehmed'in Bizans'a giriştiği son hamle ile neticelenecektir.³ Bu son hamle, neticesinde Osmanlı topraklarını ikiye ayıran faktörü ortadan kaldırmıştır. İstanbul'un Bizans'tan Osmanlı'ya geçmesi bölgenin mimari yapılarında da değişime sebep olmuştur. Fethedilen yerin en büyük kilisesinin cami yapılması geleneği ise devam etmiş ve Ayasofya'nın kaderi de bu sebeple değişmiştir.

1. Ayasofya'nın Mimarisi

Ayasofya, birçok açıdan olduğu gibi mimarisıyla de diğer yapılardan ayrılır ve büyük önem kazanır. Ayasofya'nın mimarisini bu derece zor kılan şey dikdörtgen bir bina üzerine kubbenin yapılması planıydı.

1.1.Ayasofya'nın Kubbe Planı

Kubbenin dikdörtgen bir bina üzerine yapılması Justinianus için çok önemliydi.⁴ İlk önce ana kubbeyi taşıyacak olan dört ana kemer yapılması gerekiyordu. Kubbenin kendi ağırlığı ve yer çekiminin de etkisiyle kubbe kendisini taşıyan kemerleri dışa doğru itecekti ve bu etkiyle yıkılma tehlikesi yaşayacaklardı. Dolayısıyla kubbeyi taşıyan kemerlerin desteklenmesi gerekecekti. Bu amaçla Kuzey ve Güney

kemerleri ana yarım kubbelerle ve her bir yarım kubbenin üç yarım kubbeyle desteklenmesi fikrine yoğunlaşmıştı. Ancak ana tapınma alanının (Naos'un) dikdörtgen biçiminde olması hedeflendiği için, Doğu ve Batı kemerlerinin yarım kubbelerle desteklenmesi mümkün değildi. Bunun yerine binanın doğu ve batı tarafındaki koridorlarda, ana kemerlere 90 derece kemerler inşa edilip koridorun bir destek işlevi görmesi sağlanacaktır.

1.2.Üst Galeri

Ayasofya inşa edildiğinde kadın ve erkeklerin ayrı oturmaları çok önemliydi. Bundan dolayı erkekler ibadet sırasında ana ibadet alanında bulunurken; kadınlar üst galeriye çıkarlardı. Üst galeriye çıkışta merdiven değil; rampa bulunur. Bu rampanın 2 temel amacı vardı. Birincisi, inşaat sırasında malzemeleri el arabalarıyla hızlıca üst kata ulaştırmak. İkincisi de İmparatoriçe ve önemli ailelerden gelen kadınları taşınarak üst galeriye kolaylıkla çıkabilmelerini sağlamaktı. Üst galerideki en önemli alanlardan biri de Sinod salonudur. Sinod, kilise üst yönetiminin dini konularda toplantı yapıp karar aldıkları bir salondur.⁵

1.3.Mozaikler

Müzenin; 10'u Roma dönemine ait, 1'i Osmanlılardan kalma olan 11 mozaïği vardır. Bu mozaikler dünyanın 8.harikası kabul edilir. Ayasofya müzesinin İmparator Kapısı girişinde bulunan mozaikte, İmparator 6.Leon, Hazreti İsa'dan af dilerken betimlenmiştir. Ayasofya müzesinin güney giriş holünde Sunu mozaïği bulunur. Bu mozaikte Meryem Ana değerli taşlarla süslü bir tahtta oturmaktadır. Kucağındaysa çocuk İsa bulunmaktadır.

Ayasofya apsis mozaiklerinin ve ikonoklazma dönemi sonrası mozaiklerin ilkinde ise yine Meryem Ana ve kucağında çocuk İsa'yı görüyoruz.

Ayasofya müzesi içerişinde yer alan bir diğere tasvir de cennette tanrının tahtını koruyan meleklerle aittir. Meleklerin yanı sıra patrikler de Ayasofya'nın duvarlarında kendilerine yer bulmuşlar. 1.nişte İstanbul Patriği İgnatius, 4.nişte yine İstanbul Patriği Aziz Johannes ve 6.nişte Antakya Patriği İgnatius; sol ellerinde İncil ve sağ elleri ile vaftiz hareketi yaparken görülüyorlar.⁶

1.3.1. Deesis Mozaiği

Deesis sahnesi de, kıyamet günü Hz. İsa'dan merhamet dileme sahnesidir. "Kıyamet Günü Yakarması" olarak da anılır.

Ayasofya'da yer alan Deesis mozaiği tüm yıpranmışlığına rağmen yakarış sahnesini kusursuz tanımlayan bir tasvirdir. Altın sarısı zemin üzerine yapılan sahnede ortada İsa, sağ eliyle takdis işareti yaparken sol eliyle kitap tutmaktadır. İsa'nın sağında başını öne doğru eğmiş hafif İsa'ya dönük olarak tasvir edilmiş Meryem bulunmaktadır. Solunda ise yine başını öne doğru eğmiş, hafifçe İsa'ya dönmüş ve elleriyle onu işaret eder vaziyette Vaftizci Yahya tasvir edilmiştir.⁷

Ayasofya'nın mimari açıdan ne kadar önemli ve eşsiz olduğunu gözlemliyoruz. Şüphesiz tarihsel seyri de mimarisi kadar önemlidir.

2.Ayasofya'nın Tarihsel Seyri ve İstanbul'un Fethiyle Bağlantısı

2.1. Bizans İmparatorluğu ve Ayasofya'nın İnşası

Ayasofya toplamda üç kez baştan inşa edilmiştir. Çeşitli kargaşalar, isyanlar sebebiyle yeniden inşa edilen üç Ayasofya'nın tarihini inceleyelim

2.1.1. İlk Ayasofya

İlk Ayasofya inşaatı Hristiyanlığı imparatorluğun resmî dini ilan eden Roma imparatoru Büyük Konstantin (Bizans'ın ilk imparatoru I. Constantinus) tarafından başlattırılmıştır. 337 ile 361 yılları arasında tahtta olan Büyük Konstantin'in oğlu II. Constantius tarafından tamamlanmış ve Ayasofya kilisesinin açılışı 15 Şubat 360'ta II. Constantius tarafından gerçekleştirilmiştir.⁸

Birinci Ayasofya, binanın inşası tamamlanana dek bir katedral niteliğinde işlev gören Aya İrini Kilisesi'nin vaktiyle yakınında yer alan imparatorluk sarayının yakınına inşa edilmişti.⁸ Aya İrini Kilisesi de Birinci Ayasofya da Bizans'ın iki temel kilisesi olarak faaliyet göstermiştir. Birinci Ayasofya, geleneksel Latin mimarisi stilindeki bir sütunlu bazilika olup çatısı ahşaptı ve önünde bir atrium yer almaktaydı. Bu ilk Ayasofya bile olağanüstü bir yapıydı. 20 Haziran 404'te Konstantinopolis Patriği Aziz İoannis Hrisostomos'un İmparator Arcadius'un eşi İmparatoriçe Aelia Eudoksia ile çatışmasından dolayı sürgüne gönderilmesinin ardından çıkan isyanlar sırasında bu ilk kilise yakılarak büyük ölçüde tahrip olmuştur.⁹

2.1.2. İkinci Ayasofya

İlk kilisenin isyanlar sırasında yakılıp yıkılmasından sonra, imparator II. Theodosius bugünkü Ayasofya'nın bulunduğu yere ikinci bir kilisenin inşa edilmesi emrini vermiş ve İkinci Ayasofya'nın açılışı onun zamanında, 10 Ekim 415'te gerçekleşmiştir.¹⁰ Bu yapı 13-14 Ocak 532'de Nika

Ayaklanması sırasında yakılıp yıkılmıştır.¹¹ Kazılar, İkinci Ayasofya'nın zemininin Üçüncü Ayasofya'nın zemininden iki metre daha aşağı bir düzeyde bulunduğunu ortaya koymuştur. İkinci Ayasofya'nın uzunluğu bilinmemekteyse de genişliğinin 60 m olduğu sanılmaktadır.¹²

2.1.3.Üçüncü Ayasofya

Nika Ayaklanmasında ikinci Ayasofya'nın yanıp büyük ölçüde tahrip olmasının sonucunda İmparator I. Jüstinyen, yanan kilisenin yerine bugün hala ayakta kalmayı başarmış Ayasofya'nın tasarımı için 532 yılında, bilimin duayenlerinden Miletli Isidoros ile Trallesli Anthemius'u görevlendirdi.¹³

İnşaatta kullanılacak malzemeleri üretmek yerine imparatorluk topraklarında yer alan yapı ve tapınaklardaki yontulmuş hazır malzemelerden yararlanmak yoluna gidilmiştir. Bu yöntem, Ayasofya'nın inşa süresinin çok kısa olmasını sağlayan etkenlerden biri olarak kabul edilebilir. Böylece binanın yapımında Efes'teki Artemis Tapınağı'ndan Mısır'daki Güneş Tapınağı'ndan (Heliopolis),¹⁴Lübnan'daki Baalbek Tapınağı'ndan¹⁵ve daha birçok tapınaktan getirtilen sütunlar kullanılmıştır. Bu sütunların altıncı yüzyıl imkânlarıyla nasıl taşındığı bilinmemektedir. Kaplama ve sütunlarda kullanılan renkli taşlardan kırmızı porfir Mısır, yeşil porfir Yunanistan, beyaz mermer Marmara Adası, sarı taş Suriye ve kara taş İstanbul kökenlidir.¹⁶Ayrıca Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gelen taşlar kullanılmıştır.¹⁷ İnşaatta on binden fazla kişinin çalıştığı belirtilir. İnşaat sonunda Ayasofya günümüzdeki hâlini almıştır. 23 Aralık 532'de başlanan yapım çalışması 27 Aralık 537'de tamamlandı. Kilisenin açılışını İmparator

Justinianus ve Patrik Eutychius büyük bir törenle birlikte yaptılar. Ayasofya, o zamana kadar en büyük yapı olarak kabul edilen Süleyman'ın Tapınağı'ndan daha büyüktür. Kubbe, pencerelerinden sızan ışıkların duvarlardaki mozaiklerde oluşturdukları ışık oyunları dahiyane mimariyle birleşerek izleyicilere büyüleyici bir atmosfer vermektedir. Ayasofya, İstanbul'a gelen yabancılar üzerinde öylesine büyüleyici, derin bir etki bırakmıştır ki Bizans döneminde yaşayanlar, Ayasofya'yı "Dünya'da tek" ("singulariter in mundo") olarak nitelemişlerdir.¹⁸

Yapılışından kısa bir süre sonra, 553 Gölçük ve 557 İstanbul depremlerinde ana kubbe ile doğu yarım kubbesinde çatlaklar belirdi. 7 Mayıs 558 depreminde ise ana kubbe tümüyle çöktü ve ilk ambon, siboryum ve sunak da ezilerek yok oldu. İmparator derhal restorasyon çalışmasını başlattı ve bu çalışmanın başına Miletli İsidoros'un yeğeni genç İsidoros'u getirdi. Depremden ders alınarak bu kez yeniden çökmemesi için kubbenin yapımında hafif malzeme kullanıldı ve kubbe eskisine kıyasla 6,25 m daha yükseğe yapıldı. Restorasyon çalışması 562 yılında tamamlandı.¹⁹ Yüzyıllarca Konstantinopolis Ortodoksluk patriğinin merkezi olan Ayasofya aynı zamanda Bizans'ın taç giyme törenleri gibi imparatorluk törenlerine ev sahipliği yapmıştır. İmparator VII. Konstantinos "Törenler Kitabı" (De caerimoniis aulae Byzantinae) adlı kitabında Ayasofya'da yapılan imparator ve patrik tarafından düzenlenen törenleri tüm ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Ayasofya, ayrıca günahkarlar için de bir sığınma yeri olmuştur. Ayasofya'nın daha sonra uğradığı tahribatlar arasında 859 yangını, bir yarım kubbesinin düşmesine neden olan 869 depremi ve ana

kubbesinde hasara yol açan 989 depremi sayılabilir. 989 depreminden sonra imparator II. Basil, kubbeyi Agine ve Ani'deki büyük kiliseleri inşa eden Ermeni mimar Trdat'a tamir ettirmiştir.²⁰Trdat kubbenin bir kısmını ve batı kemerini onarmış ve kilise 6 yıl süren onarım çalışmasından sonra 994'te yeniden halka açılmıştır. Dördüncü Haçlı Seferi sırasında, Venedik Cumhuriyeti'nin âmâ Doçu Enrico Dandolo komutasındaki Haçlılar İstanbul'u ele geçirip Ayasofya'yı yağmalamışlardır. Latin İstilas (1204-1261) olarak anılan bu dönemde Ayasofya, Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı bir katedrale dönüştürülmüştür.

Ayasofya 1261'de tekrar Bizanslıların kontrolüne geçtiğinde harap, virane ve yıkılmaya yüz tutmuş bir durumdaydı. İmparator II. Andronikos, 1317 yılında eşinin mirasını kullanarak binanın doğu ve kuzey taraflarına 4 tane istinat duvarı yaptırdı. 1344 depreminde ve 1346 yılında yapının farklı yerlerinde çökme yaşandı. Kilise 1354 yılına kadar kapalı kaldı ve aynı yıl restorasyon çalışmaları yapılmaya başlandı.²¹

2.2.Üçüncü Ayasofya ve Fetih

Başa geçtiğinde ilk işinin İstanbul'un fethi olacağı şayiası daha şehzadeliği zamanından beri duyulan Fatih tahta çıkınca Bizanslılar derin bir teessüre kapılmışlardır. Hatta son Bizans imparatoru Konstantinos Dragasis, hristiyanlık namına Papa Beşinci Nicolas (Nikola)'dan imdat dilemiş, asırlardır birbirine düşman olan İstanbul ve Roma kiliselerinin birleştirilmesine bile razı olmuştur. Batılı kaynaklara göre papa İstanbul'a yardım kuvvetleri yerine iki mezhebi birleştirecek bir kardinalden başka bir şey göndermemiş olmakla tenkit edilir. Aslen Selanikli veyahut

Moralı bir Rum olduğu rivayet edilen kardinal İsidore (İzidor) büyük bir gemiye iki yüz İtalyan askeri doldurarak İstanbul'a gelmiş, 30 Zilkade 856 /12 Ocak 1452 günü Ayasofya Kilisesinde imparatorla devlet erkanı da hazır bulunduğu halde büyük bir ayin yaparak Rum patriği Grigorios Mammass'la beraber Ortodoks ve Katolik mezheplerinin birleştirildiğini ilan etmiştir. Mezheplerine vatanlarından çok fazla bağlı olan Bizanslılar imparatorun bu faaliyetini küfür saymışlar ve İstanbul sokaklarında Türk sarığı görmeyi kardinal şapkası görmeye tercih ettiklerini konuşmaya başlamışlardır. Bizans imparatoru Avrupa katolikliğine gösterdiği fedakarlığın karşılığını görememiş, hemen hiçbir yardım alamamış, netice itibariyle kendi tebaası arasına bir tefrika sokmuş ya da mevcut olan bir tefrikayı alevlendirmiştir. İmparator bu buhran içinde yapabildiği tek şey surları onarmak, Adaları tahkim etmek ve şehre erzak yığmak olmuştur.²² İstanbul'un fethinden bir gün önce Ayasofya'da imparatorun, bütün devlet ve saray erkanının göz yaşlarıyla katıldığı büyük bir ayin yapılır. Bu Ayasofya'da yapılan son ayindir.²³

29 Mayıs 1453'te cebren Ayasofya'ya girmek mecburiyetinde kalan Türk askerleri hiç kimsenin hayatına dokunmamış ve yalnız esir almakla yetinmişlerdir. Türk ordusu değil Ayasofya'ya sığınanları öldürmek, İstanbul'a girdiği vakit Fernand Grenard'ın ifadesiyle yalnız silahla mukavemet gösterenleri ve vaziyetleri şüpheli görülenleri öldürmüşler, teslim olmayan diğerlerini esir etmişlerdi. Bizans halkı katliama maruz kalmamıştır.²⁴ İstanbul'un 1453'te Osmanlı Türkleri tarafından fethinden sonra, fethin sembolü olarak, derhal Ayasofya Kilisesi camiye

dönüştürülmüştür. O sıralarda Ayasofya harap bir haldeydi.²⁵ Ayasofya'ya özel bir önem veren Fatih Sultan Mehmed kilisenin derhal temizlenip camiye çevrilmesini emretti, fakat adını değiştirmede. Fatih'in yanında bulunan bazı İtalyan ve Rumlar'ın rivayetine göre Fatih, mozaiklerin sökülmesi teşebbüsünde bulunan mimarlara hitaben; "Durunuz! Bu mozaik resimleri günaha sebep olmamaları için bir kireç tabakasıyla örtmekle yettiniz! Fevkâlâde olan bu kakmaları koparmayınız" demiştir.²⁶ Fatih Ayasofya'nın tahribini önlemiş, burada müezzinlerinden birine ezan okumasını emretmiş, müezzin ezan okuduktan sonra maiyeti ile beraber ilk namazı kıldıktan sonra camiye kendi hayratının ilk eseri olarak vakfetmiştir.²⁷

Ayasofya'nın ilk minaresi onun döneminde inşa edilmiştir. Minarelerden biri de sultan II. Bayezid tarafından eklenmiştir. 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman fethettiği Macaristan'daki bir kiliseden Ayasofya'ya iki dev kandil getirtmiştir. II. Selim döneminde yorgunluk belirtileri gösterdiğinde, bina, dünyanın ilk deprem mühendislerinden biri olan Osmanlı baş mimarı Mimar Sinan tarafından eklenen dış istinat yapılarıyla takviye edilerek fazlaca sağlamlaştırılmıştır.²⁸

3.Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğunda Fethedilen Beldenin En Büyük Kilisesini Camiye Çevirme Geleneği

İslam geleneğini devam ettiren Selçuklular ve Osmanlılar, fethettikleri şehirlerin en büyük kilisesini camiye çevirmişler ve diğer kiliseleri Hıristiyan halkın ihtiyacını karşılayacak şekilde bırakmışlardır. Zaten İslam'da mabet dokunulmazlığı vardır. Kur'an-ı Kerim'de Bakara suresinin 114. ayeti de buna delildir: "Allah'ın mescidlerinde O'nun

adının anılmasına engel olan ve onların harap olması için çalışandan daha zalim kim olabilir? Aslında bunların oralara ancak korka korka girmeleri gerekir. Böyleleri için dünyada rezillik var, âhirette de onlar için büyük azap vardır.”²⁹ Dolayısıyla İslam devletinin hükümdarı olan Fatih’in kiliseleri tahrip ettiği düşünülemez. Aksine Ayasofya’yı camiye çevirerek tamir ettirmiş ve son derece dayanıklı olması için çaba göstermiştir.

Bu gelenek bağlamında bakarsak, Ayasofya’nın camiye çevrilmesini İstanbul’un özgürlüğünün simgesi olarak değerlendirebiliriz. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethederek çağ açıp çağ kapamış ve bunun sembolü olarak da Ayasofya’yı camiye çevirmiştir. Fetihten sonra, Ayasofya’nın cami olmaması ve başka bir yapıya döndürülmesi demek; başka bir devlete boyun eğme zincirlerini kıran Ayasofya Cami’nin özgürlüğün sembolü olduğunu bile bile kendi topraklarında parya olmayı kabul etmek demektir.

4.Ayasofya Hakkındaki Güncel Tartışmalar

1923'te cumhuriyetin ilanından sonra cami olarak kullanılmaya devam etse de, Ayasofya 1931'de kapatıldı. 1931'de Amerika Bizans Enstitüsü'nün kurucusu Amerikalı arkeolog Thomas Whittemore, Ayasofya'daki mozaiklerin tekrar ortaya çıkarılması için Türkiye'deki yeni yönetimden izin istedi. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün verdiği izin sonrası başlayan çalışmalar 15 yıl sürdü ve 1947'de tamamlandı.³⁰

Restorasyon sırasında Ayasofya’nın, "yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ilkesi doğrultusunda yapılış amacı

olan kiliseye tekrar çevrilmesi konusunda fikirler ortaya atılmışsa da bölgede yaşayan Hristiyan sayısının çok az olmasından dolayı oluşan talep yetersizliği, bölgede bu denli muhteşem bir kiliseye karşı yapılabilecek muhtemel provokasyonlar ve mimarinin tarihî önemi göz önüne alınarak" Bakanlar Kurulu'nun 24 Kasım 1934 tarih ve 7/1589 sayılı kararıyla müzeye çevrilmiştir.³¹

Ayasofya Cami'nin bu müze serüveninden sonra geçtiğimiz günlerde tekrar Müslümanların ibadetine açılması birçok kesimden farklı tepkiler aldı. Öncelikle cami olma sürecini detaylarıyla görüp daha sonra bu tartışmaları dile getireceğiz.

4.1.Ayasofya'nın Müze Oluşundan Sonra Tekrar Camiye Çevrilmesi Süreci

Ayasofya'nın tekrar cami olma süreci ilk olarak 2005 yılında başladı, 2005 yılında yargıya taşınan olay Danıştay 10. Dairesi tarafından reddedildi. 2016'da tekrar açılan dava da Haziran 2018'de açıklanan karar ile aynı şekilde sonuçsuz kaldı.³²

Temmuz 2016'da Ayasofya Müzesi'nde düzenlenen Kadir Gecesi programında, 85 yıl aradan sonra sabah namazı ezanı okundu.³³ Ekim 2016'da Müze'nin ibadete açık olan bölümü Hünkar Kasrı'na, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından uzun yıllardan sonra ilk kez asaleten imam atandı. 2016 itibariyle Hünkar Kasrı bölümünde vakit namazlar kılınmaya ve minarelerinden Sultanahmet Camii ile 5 vakit çifte ezan okunmaya başlandı.³⁴

29 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'un Fethinin 567. yıl dönümünde Fetih Suresi okundu.³⁵ Bu gelişmelerden sonra Ayasofya'nın cami olma süreci tekrar gündeme geldi.

Sürekli Vakıflar Tarihi Eserlere ve Çevreye Hizmet Derneği'nin "Ayasofya'nın camiden müzeye dönüştürülmesine yönelik Bakanlar Kurulu kararının iptali" istemiyle Danıştay'da dava açması üzerine 2 Temmuz 2020 tarihinde duruşma gerçekleştirildi ve 10 Temmuz 2020 tarihinde Danıştay 10. Dairesi, Ayasofya'nın camiden müzeye dönüştürülmesine dair 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararını "Ayasofya'nın vakıf senedindeki cami vasfı dışında kullanımının ve başka bir amaca özgülendirmesinin hukuken mümkün olmadığını" belirterek iptal etti.³⁶ Bunun üzerine 2729 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Ayasofya, Diyanet İşleri Başkanlığına devredilerek tekrar cami statüsüne dönmüş oldu.³⁷

24 Temmuz 2020'de Ayasofya-ı Kebir Cami-i Şerifinde ilk Cuma namazı kılındı.

4.2.Ayasofya'nın Tekrar Camiye Çevrilmesine Yönelik Tepkiler

Ayasofya'nın tekrar camiye döndürülmesinin birçok farklı tepki ve tartışma konusunu ortaya çıkardığından bahsetmiştik. Şimdi bu tepki ve tartışmalara değineceğiz.

Ayasofya Müzesi'nin resmi internet sitesinde, "1936 tarihli tapu senedine göre, Ayasofya "57 pafta, 57 ada, 7. parselde Fatih Sultan Mehmed Vakfı adına Türbe, Akaret, Muvakkithane ve Medreseden oluşan Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi" adına tapuludur" ifadesi yer alıyor. Müzenin yeniden camiye dönüştürülmesini talep edenler, bu ifadeyi esas alıyor.³⁸ Ve fetih geleneğinde bahsettiğimiz gibi, Ayasofya'nın cami olmasını savunanlar ; Ayasofya Cami'nin bağımsızlık simgelerinden biri olduğunu savunuyorlar. Fatih Sultan Mehmed'in Türk halkına mirası

olarak belirtilen Ayasofya Cami, mirasta hangi şekildeyse o haliyle kalmalı, aksi mirasa ihanettir düşüncesi de bu kesimin öne sürdüğü tezlerden.

Ayasofya'nın cami olarak açılmasına gelen kötü tepkilerin ilki ise Yunanistan'dan oldu. Namazın kılınması sırasında Yunanistan'da kiliselerde matem çanları çaldı, özel ayinler düzenlendi ve bayraklar yarıya indirildi. 'Doğu Akdeniz'de barışı tehdit eden Türkiye gibi bir sorun kaynağı ile' mücadele ettiklerini söyleyen Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis, "Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi gibi eylemlerle 21. yüzyıl kültürü incindi. Bugün İstanbul'da yaşananlar bir güç gösterisi değil, bir dünya mirası anıtının ihtişamını gölgede bırakamayan ancak evrensel değerlere leke bırakan bir zayıflık belirtisidir. Bu nedenle evrensel olarak kınanmalıdır. Biz Rum Ortodoks Hristiyanlar için Ayasofya, bugün özellikle her zamankinden daha fazla kalbimizde yer alıyor. Hüznümüzü güç, sükunet ve birliğe dönüştürüyor" ifadelerini kullandı.³⁹

AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Margaritis Schinas da benzer tepkiler gösterdi. Yurdumuzda da Ayasofya'nın açılmasının tarihi değerlere saygısızlık olduğunu savunan bir kesim mevcut. Bu hareketin bize hiçbir getirisi olmayacağını öne sürüyorlar.

Bütün bu bilgi birikimi ve değerlendirmelerden sonra bir soruya cevap arayacağız. "Ayasofya neden cami olarak kalmalıdır?"

5.Ayasofya Cami Olarak Kalmalıdır

Bir olaya yönelik tepkileri incelediğimiz zaman, tepkilerin nerden geldiğini ve nasıl yorumlandığını sağduyulu bir şekilde incelersek kendi ideolojimize uygun olanı hemen

benimseyebiliriz. Bu bağlamda şunları değerlendirmemiz gerekiyor: Ayasofya'nın cami olmasını istemeyenler kimler ve gerekçeleri neler? Bu soruyu cevapladıktan sonra bu gerekçelerin ne kadar sağlıklı olup olmadığını da idrak edebiliriz. Ayasofya'nın güncel durumuna gelen sert tepkiler Yunanistan, Avrupa Birliği, ABD 'den oldu. Gerekçeleri ise Ortodoks Kilisesinin yanında olmak ve tarihi bir değere yapılan bu saygısızlığı kınamak. İstanbul'un fetih sürecinde Fatih Sultan Mehmet'in Ayasofya'ya karşı ne denli özenli davrandığından bahsetmiştik. Cami içerisindeki mozaiklere dokunmamış ve hatta harap olmuş Ayasofya'nın çok dayanıklı bir hale getirilmesinin de öncüsü olmuştu. Yıllar geçse de bu tutumun değişmediğini gözlemliyoruz. Ayasofya camiye çevrildi ve içindeki hiçbir tarihi değere zarar verilmedi. Müslümanlar dinlerinin gereğince namazlarını kıldılar ve Fatih'in mirasının olması gerektiği gibi kalmasına sevindiler. Dış ülkelerden gelen tepkilerden biri de Filistin'dendir. Kudüs ve Filistin Müftüsü Şeyh Muhammed Hüseyin, Mescid-i Aksa'dan Ayasofya'nın cami olarak ibadete açılmasını tebrik etti. Şeyh Hüseyin, "1934'e kadar cami olarak ibadet edilen bu mabedin müzeye çevrilmiş olması hataydı. Çünkü bu Fatih Sultan Mehmed'in vakfıydı. Bugün cami olarak yeniden ibadete açılması doğru bir karardır." dedi.⁴⁰

İstanbul'un özgürlüğünün en gözde sembollerinden olan Ayasofya, Fatih Sultan Mehmet nasıl vasiyet ettiyse öyle kalmalıdır. Torunları Fatih'in vasiyetini yerine getirmek için senelerce çabaladı. 24 Temmuz 2020'de o şanlı vasiyetname gereğini buldu. Bu gelişme tüm Müslüman aleminde coşkuyla karşılandı. İslam'ın kalesi olan Osmanlı devletinin

hükümdarı Fatih'in, Ayasofya'yı özgürlüğüne kavuşturup en medeni topluma vakfetmesi gibi; bugün o medeni İslam toplumu mirasına sahip çıktı. Bununla gurur duyulması gerektiğini düşünüyoruz. Bu medeni toplulukla aynı safta olmanın gururunu da herkes taşımalıdır.

6.Kaynakça

1 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayasofya>

2 semanticscholar.org

3 Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, Kitabu't-Tarih-i Kühü'l-Ahbar, Ahmet Uğur vd. neşri, C.1, Kayseri 1997, s. 472 /

İSTANBUL'UN FETHİNDEN SONRA AYASOFYA KİLİSESİNİN CAMİYE ÇEVİRİLİŞİ

Said ÖZTÜRK

4-5

https://www.googleadservices.com/pagead/aclk?sa=L&ai=DChcSEwjwvIq_vYnrAhUG37IKHdSfBWQYABAAGgJscg&ohost=www.google.com&cid=CAASEuRo6AiAlM8h5cZyuarsTfKpYw&sig=AOD64_2pXmDtDfkOwipf-wh-is399Ai8Q&q&adurl&ved=2ahUKEwjJyv--vYnrAhW0IIsKHXk5AfoQ0Qx6BAgXEAE

6 <https://www.tarihiistanbul.com/ayasofya-muzesi-ve-mozaikleri/>

7 <https://gohart.com/duvara-yansiyan-yakarislari-deisis-sahneleri/>

8

http://www.myturkiye.com/turkce/turkiye_istanbul_ayasofya_muzesi.html

9 https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayasofya#cite_note-17

10 Estambul / Uğur Ayyıldız/2002 basım

11

https://web.archive.org/web/20090105062813/http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=2966

12 Ayasofya-Müzeler Rehberi, H. Veli Yenisoğancı, L. Suat Kongaz, Ali Kılıçkaya, Saadet Barutçu, Süleyman Eskalen, Müjgan Harmankaya, Nilay Yılmaz, Tahsin Aydoğmuş, Ozan Sağdıç, Ankara

13 <https://tr.euronews.com/2020/07/10/ayasofya-n-n-kilise-cami-muze-ucgenindeki-15-as-rl-k-tarihi>

14

<http://www.exploreistanbul.com/category.aspx?CategoryID=22&ArticleID=38>

15 <https://www.stoneworld.com/articles/83887-baalbek-keeps-its-secrets>

16

<https://web.archive.org/web/20110912233645/http://www.turkeylive.net/hagia-sophia/hagia-sophia.html>

17

https://web.archive.org/web/20100602052744/http://www.sefed.com/content_files/dergi/26/08_AKTUEL.pdf

18

<https://web.archive.org/web/20090309141222/http://www.ayasofia.info/>

19 <https://www.emporis.com/buildings/107563/haghia-sophia-istanbul-turkey>

20 Lynn Jones. Between Islam and Byzantium, Agh'tamar and the visual construction of medieval Armenian Rulership. Ashgate Publishing Limited, 2007, 98

21 <https://listelist.com/ayasofya-tarihi/>

- 22** İSTANBUL'UN FETHİNDEN SONRA AYASOFYA KİLİSESİNİN CAMİYE ÇEVİRİLİŞİ Said ÖZTÜRK/ İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 1, s. 240-241; İsmet Miroğlu, “Fetret Devrinden II. Bayezide Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 10, İstanbul 1989, s. 213
- 23** İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 1, s. 252; İlhan Akçay, Ayasofya Camii, Ankara 1968, s. 19
- 24** İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 1, s. 257-258
- 25** Pero Tafur, Travels and Adventures, trans. M. Letts (London, 1926), 138 – 148
- 26** Ahmed Muhtar Paşa, Feth-i Celîl-i Kostantiniyye, s. 358
- 27** Dukas, Bizans Tarihi, s. 184; Tursun Bey, Tarih-i Ebu'l-Feth, s. 64; Semavi Eyice, “Ayasofya”, DİA, s. 207; İsmail Hâmi Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. 1, s. 260.
- 28** Mungan, I. (2004). Hagia Sophia and Mimar Sinan. Mungan & Wittek (eds); Taylor & Francis Group, London. pp.383–384.
- 29**
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/121/114-ayet-tefsiri>
- 30** <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47728137>
- 31** Nikolaus Himmler, Ruth Locher, Hildegard Toma, (Ed.) (2008). "Türkiye". Museums of the World
- 32** <https://www.aa.com.tr/tr/ayasofya-camii/ayasofyayi-camiden-muzeye-donusturen-bakanlar-kurulu-kararina-iptal-/1906077>

33

<https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/ayasofyada-85-yil-sonra-sabah-ezani-okundu/601507>

34 <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ayasofyanin-4-minaresinden-5-vakit-ezan-sesi-yukseliyor/668646>

35

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ayasofyada-fetih-suresi-okundu/1858279>

36

https://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/10_07_2020_060019.pdf

37

<https://web.archive.org/web/20200713071727/https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ayasofyanin-ibadete-acilmasina-iliskin-cumhurbaskani-karari-resmi-gazetede>

38 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47728137>

39 <https://tr.euronews.com/2020/07/24/ayasofya-n-n-ibadete-ac-lmas-na-dunyadan-tepkiler-kim-ne-dedi>

40 <https://tr.euronews.com/2020/07/24/ayasofya-n-n-ibadete-ac-lmas-na-dunyadan-tepkiler-kim-ne-dedi>